

Лазар Павловић

мастер теологије

Прва Петрова Посланица 2, 4–10 (кратко егзегетско истраживање)

Сажетак: У овом кратком егзегетском истраживању аутор поклања своју пажњу Првој Петровој Посланици 2, 4–10. Поменути одељак на један врло специфичан и прецизан начин у себи интегрише старозаветне мотиве, изражене у новозаветном контексту, јасним христолошким језиком. На темељу употребе старозаветних мотива у христолошком контексту, одељак репрезентује изградњу древнохришћанског еклисиолошког исказа. Пажња аутора је прво усмерена на одређивање граница одељка, те потом на кретање речи и мотива унутар истог, као и на саму структуру перикопе. Аутор курсор свог истраживања окреће и ка јеврејској егзегетској пракси коју сматра веома утицајном на аутора Посланице, пре свега у смислу коришћења и слагања цитата и алузија. Главни носиоци одељка су изрази: „камен“, „дом духовни“, „свештенство (свето и царско)“, „народ“, као и мотиви изабраности и светости народа Божијег. Сваки од ових израза проматра се посебно и сагледава њихов значај за конструисање поруке овог одељка.

Кључне речи: Камен, дом духовни, свештенство свето и царско, народ, светост, изабрање.

Посланица 1. Апостола Петра недвосмислено представља један од најзанимљивијих и за проучавање најизазовнијих списа канона Новог Завета. Својом је садржином привлачила мноштво истраживача који су, разматрајући је и тумачећи, покушали што је могуће боље да сагледају развој ранохришћанских заједница, као и изградњу идентитета првих хришћана у социо-културном амбијенту у коме су живели. Ова Посланица, као што нам је познато, припада корпусу Саборних Посланица. Не тако тематски широка као што су то посланице апостола Павла, не ни тако обимна, очигледна је чињеница да је Прва Петрова добијала знатно мањи број проучавалаца у односу на Павлове Посланице, као и Јеванђеља. Ипак, Петрова 1. Посланица својим лепим и стилски дотераним грчким језиком, пастирским тоном, представља праву ризницу старозаветних цитата, алузија и слика, тиме доносећи одређене делове који су поприлично уникатни када су у питању књиге Новог Завета. Најистакнутији одељак ове Посланице, прецизно скројен тако да формира снажну спону између старозаветне и новозаветне реалности јесте одељак 2, 4–10. У тим стиховима дат је јасан еклисиолошки исказ, изражен наглашеним христолошким језиком и комбинацијом два најснажнија постулата Старог Завета: месијанизма (оствареног у Христу) и савеза Бога са изабраним јеврејским народом. Не смемо превидети чињеницу да одељак, иако не велики, оставља пуно простора за детаљна и студиозна проучавања, о чему сведочи велики број научних радова на ову тему. С тим у вези, овај рад не претендује на исцрпно и свеобухватно проучавање свих постојећих и потенцијално постојећих аспеката ове перикопе у 1. Петровој при егзегетском истраживању,

већ пре свега служи као једна врста прегледног разматрања основних елемената који чине овај одељак.

Што се одељка 2, 4–10 тиче, првенствено ћемо настојати да видимо шта нам то сам текст одељка нуди, и које су границе истог. Затим пажњу посвећујемо особено-стима конструкције перикопе. Анализа структуре, такође, представља незаобилазан поступак, уз проматрање начина на који су старозаветна места уклопљена у одељак, тако да се могу назрети трагови ослањања на јеврејски начин интерпретације библијског текста. Разматрање главних термина који заправо суштински носе поруку одељка од кључног је значаја, тако да ћемо посебну пажњу усмерити на метафоре „камена“, „дома духовног“, „свештенства (светог и царског) те на крају размотрити особености израза „народ“. Исте желимо показати као конституенте одељка.

Перикопа о Христу као Камену Живом и изабраном и светост народа Божијег 2, 4–10

4. πρὸς ὃν προσερχόμενοι λίθον ζῶντα ὑπὸ ἀνθρώπων μὲν ἀποδεδοκίμασμένον, παρὰ δὲ θεῷ ἐκλεκτὸν ἔντιμον,
 5. καὶ αὐτοὶ ὡς λίθοι ζῶντες οἰκοδομεῖσθε οἶκος πνευματικὸς εἰς ἱεράτευμα ἅγιον ἀνεγέκκα πνευματικὰς θυσίας εὐπροσδέκτους θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ.
 6. διότι περιέχει ἐν γραφῇ· ἰδοὺ τίθημι ἐν Σιών λίθον ἀκρογωνιαίον ἐκλεκτὸν ἔντιμον, καὶ ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ οὐ μὴ κατασχυθῆ.
 7. ὅμιν οὖν ἡ τιμὴ τοῖς πιστεύουσιν, ἀπιστοῦσιν δὲ λίθος ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας
 8. καὶ λίθος προσκόμματος καὶ πέτρα σκανδάλου· οἱ προσκόπτουσιν τῷ λόγῳ ἀπειθοῦντες εἰς ὃ καὶ ἐτέθησαν.
 9. ὅμεῖς δὲ γένος ἐκλεκτόν, βασιλεῖον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς εἰς περιποίησιν, ὅπως τὰς ἀρετὰς ἐξαγγείλητε τοῦ ἐκ σκότους ὑμᾶς καλέσαντος εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς·
 10. οἳ ποτε οὐ λαὸς, νῦν δὲ λαὸς θεοῦ, οἱ οὐκ ἠλεημένοι, νῦν δὲ ἐλεηθέντες
- (4. Приступајући Нему, Камену живом, од људи одбаченом, али од Бога изабраном, драгоцјеном,
5. И ви сами као живо камење зидајте се у дом духовни, свештенство свето, да бисте приносили жртве духовне, благопријатне Богу, кроз Исуса Христа.
 6. Јер стоји у Писму: Ево полажем у Сиону Камен крајеугаони, изабрани, драгоцјени; и ко у њега вјерује неће се постидјети.
 7. Вама је, дакле, који вјерујете част; а онима који се противе, камен који одбацише зида-ри он постаде глава од угла, и би Камен спотицања и Стијена саблазни;
 8. Који се и спотичу о њега противећи се ријечи, на што су и определијељени.
 9. А ви сте род изабрани, царско свештенство, народ свети, народ задобијен, да објавите врлине Онога који вас дозвола из таме на чудесну свјетлост своју;
 10. Који некад не бијасте народ, а сада сте народ Божији; који не бијасте помиловани, а сада сте помиловани.)

Одељак који смо приказали налази се унутар првог паренетског дела који почиње од стихова 1, 13, тако да га треба посматрати не као тематски изолован, али свакако посебан. Разлог томе је употреба потпуно новог и другачијег садржаја, употреба нових метафора и поређења. Главна карактеристика одељка огледа се у употреби мноштва старозаветних цитата и алузија. Стиче се утисак да све оно што је речено у стиховима који долазе пре ст. 4 друге главе, у том стиху, и наредним, кулмира. Уочљиво повезан са претходним ст. 3 путем уводне фразе „Приступајући

Њему“ (πρὸς ὃν προσερχόμενοι) ст. 4 (где члан ὃν указује на ὁ κύριος), одељак презентује једну јединствену целину која почиње од ст. 4–10.¹ Старозаветна места која чине окосницу ове перикопе су: Ис. 28,16, 8,14; Пс. 118, 22 (1 Пет. 2, 6–8). Ови старозаветни наводи могу се сврстати у групу *ексџлициџних* цитата искоришћених у перикопи. У 1 Пет. 2, 9–10 евидентне су *алузије* на старозаветна места — Изл. 19, 5–6; 23, 22; Ис. 43, 20с; Ос. 1, 6; 2, 23). Врло је важно подвући чињеницу да се овде јавља читав низ понављања израза, тако да та репетиција израза заиста упада у први план. Како би смо то што јасније видели, погледајмо следећи табеларни приказ:²

2, 4: λίθον ... ἀποδεδοκίμασμένον	2, 7: λίθος ὃν ἀπεδοκίμασαν
2, 4: ἐκλεκτὸν ἔντιμον	2, 6: ἐκλεκτὸν ἔντιμον
2, 5: εἰς ἱεράτευμα ἅγιον οἶκος πνευματικὸς	2, 9: ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον βασιλείου
2, 4: λίθον ζῶντα θεῶ	2, 5: λίθοι ζῶντες θεῶ
2, 5: οἶκος πνευματικὸς / πνευματικὰς θυσίας	
2, 6: λίθον ἀκρογωνιαίον ἐκλεκτὸν ἔντιμον	2, 7: λίθος ... κεφαλὴν γωνίας
2, 9: λαὸς εἰς περιποίησιν	2, 10: οὐ λαὸς ... λαὸς θεοῦ
2, 6: τίθημι	2, 8: ἐτέθησαν
2, 6: ἔντιμον ὁ πιστεύω	2, 7: ἡ τιμὴ τοῖς πιστεύουσιν
2, 8: προσκόμματος / οἱ προσκόπτουσιν	
2, 7: ὑμῖν	2, 9: ὑμεῖς ... ὑμᾶς

Сам приказ кретања израза у перикопи не оставља простора за сумњу да се овде ради о неком насумичном конструкту. Карактеристично је то што се термини понављају, углавном у различитим граматичким облицима. Најизражајнији термини које се ове могу приметити јесу: λίθος (камен), λαὸς (народ) и ἱεράτευμα (свештенство). Термин ἱεράτευμα понавља се два у пута у кратком интервалу, у ст. 5 и у ст. 9. Наведени израз присутан је у оваквом само у ова два стиха, где тај феномен још више добија на значају управо због тог дуплог понављања. Између стихова у одељку постоји повезаност, и то, примарно стихова 4–5 са стиховима 6–10. Конкретније, текст ст. 4 реферира на стихове 6–8, а ст. 5 на стих 9.³ То се јасно читује помоћу „кључних речи“, па се тако заједнички тематски материјал ст. 4 и 6–8 обједињује око термина λίθος, а ст. 5 и 9 (10) око термина λαὸς.⁴ Такође, не треба испустити из вида и повезаност између ст. 4 и 5. Они стоје у међусобном односу примарно путем термина λίθος, док их невосмислено повезује и везник καὶ. Узимајући у обзир репетиције термина, као и међузависност формулација стихова, према неким, изузетно је важно опстајати на идеји да се овде ради о два слоја формулација: једном који је дужи старозаветном материјалу — који сачињавају ст. 6–7 (8) и 9 (10), и другом слоју

¹ J. H. Elliott, *The Elect and the Holy, an Exegetical Examination of 1 Peter 2: 4–10 and the Phrase basileion hierateuma*, Eugene, Oregon 2005, 16.

² Приликом приказа кретања термина унутар стихова консултовали смо две врло исцрпне студије: J. H. Elliott, *The Elect and the Holy*, 17–18; W. L. Schutter, *Hermeneutic and Composition in 1 Peter*, Tübingen 1989, 58–59.

³ J. H. Elliott, *The Elect and the Holy*, 19–20.

⁴ T. M. Winger, *The Priesthood of all Baptized: an exegetical and theological investigation*, St. Louis 1992, 83.

који чине ст. 4 и 5, па се они могу сматрати интерпретацијама старозаветних места датих у стиховима 6–10.⁵ Према изразима и појмовима који се у одељку користе, начину на који су уклопљени, старозаветним местима која су овде најбројнија, а притом вешто комбинована, сходно уводној формулацији „Приступајући Њему“ (ст.4)⁶ и завршним ст. 10 у коме се заокружује порука одељка, видимо да одељак 2, 4–10 можемо сматрати засебном целином, свакако повезаном са претходним и потоњим деловима Посланице. У прилог томе иде отварање новог одељка који почиње ст. 11 и почиње речима „Ἀγαπητοί, παρακαλῶ“ (Љубљени, молим вас...).

Перикопа је наративно уклопљена у Посланицу на такав начин да сва тематика која јој претходи указује на преображај оних којима је Посланица упућена, на сва спасоносна дела Господња и важност Речи Божије којима су постали народ Његов. Такав један ток свој врхунац има у перикопи, где видимо да је Христос Камен Угаони дома духовног који чине верни. Они су род изабрани, царско свештенство. Сада се тематика након перикопе наставља у смеру потребе сведочења. Дакле, народ са свим тим почастима и живом вером, треба да сведочи Христа. Зато каже: „Владајте се добро међу незнабожцима... (2,12). Уопштено, од ст. 11 рецепијенти добијају савете и поуке усаглашене и утемељене на свему реченом у делу 4–10.

Структура перикопе

Узимајући у обзир текст перикопе, структура исте може се приказати овако:

- 2, 4: Христос као Камен Живи
- 2, 5: верни као камење живо; чине дом духовни, свештенство свето
- 2, 6: Верни неће бити посрамљени, јер је Христос њихова част
- 2, 7–8: Пропаст оних који одбацише Камен Живи; Камен спотицања онима који се противе речи
- 2, 9–10: верни као род изабрани, царско свештенство, народ свети.

Из дате структуре можемо закључити да се овде ради о једном перманентно присутном позитивно/негативном тону саме поруке. Верни се упоређују са онима који то нису, уз наглашавање какав исход има веровање и неверовање. Први ст. 4 односи се на Христа уз коришћење метафоре Камена Живог, једне смеле метафоре, која као таква није постојала раније. Метафора „Камен Живи“ произилази из чињенице Васкрсења Христовог.⁷ (уп. 1 Пет. 1, 3; 1, 11). Стих 5 директно указује на верне као

⁵ J. H. Elliott, *The Elect and the Holy*, 20.

⁶ Постоје, наиме, и другачије тврдње што се тиче дефинисања перикопе. Једна од таквих, креће од претпоставке да су за разумевање стихова 2, 4–10 суштински важни ст. 2, 1–3 у којима се налази говор о узрастању о духовном млеку. Следствено томе, предлог је да се перикопа ограничи почетном речју „οὖν“ — *дакле*, јер се тиме отвара могућност повезивања крштењског језика датог у ст. 1, 22–25 са стиховима 2, 1–10. (T. M. Winger, *The Priesthood of all Baptized*, 81; J. N. D. Kelly, *A Commentary on the Epistles of Peter and of Jude*, London 1969, 82.) Овај став више иде ка томе да стихови 1, 22–25; 2, 1–3 уствари тумаче оно што ће тематски доћи касније. Ипак, врло је важно поменути промену начина изражавања: на пример, у стиху 2, 1 видимо тематiku која више одговара претходном делу, док се у ст. 2 јавља представа „ново-рођене деце“ и „разумнога и правог млека“, у ст.4 настаје промена где се испољава потпуно нови начин метафоричног представљања (Христос — Камен Живи; хришћани — камење живо, итд...). Овај начин промене изражавања, представа и мноштво старозаветних цитата и алузија, за разлику од претходног дела, отвара већу вероватноћу за дефинисањем перикопе у распону од 4–10 стиха.

⁷ Овом метафором „Живога Камена“ која је примењена на Господа Христа, долазимо до врло битног закључка, да се овде не само користи старозаветна метафора, већ се она и надилзи. Чињеница да се метафори камена додаје атрибут *живи* указује да супротност природном, обичном камену, па наглашава чињеницу да је Христос тај који је васкрсао, да је Он васкрсли Месија (в. L. Goppelt, *A Commentary on 1 Peter*, Michigan 1993, 137; J. H. Elliott, *The Elect and the Holy*, 34.)

„камење живо“, који као такви, препорођени Васкрсењем и Речју Божијом (уп. 1 Пет. 1, 3; 1, 23) граде „дом духовни“, јер су они „свештенство свето“, и приносе „духовне жртве“. У овом стиху присутан је изразит култни језик, који ћемо у наставку разматрати. Стих 6 доноси идеју да сви који верују и прихвате Господа Исуса Христа неће бити посрамљени, јер је Христос њихова част (ст. 7а), али ст. 7б–8 доноси промену по питању исхода прихватања / неприхватања Господа, па је тако Христос, иако одбачен постао Камен Угаони, а тиме и Камен спотицања и Стена саблазни за оне који га одбацише. Сада поново наступа позитивни тон и приказ свих повластица верних — дакле, они су род изабрани, царско свештенство, народ свети (ст. 9), и да иако нису били народ, сада су народ Божији кроз Христа. (ст. 10). Стихови 9–10 указују на епитете који су у Старом Завету били примењени на Изабрани народ јеврејски. Сада, ови епитети бивају искоришћени како би указали на хришћане.

Употреба и егзегеза старозаветних места у 1 Пет. 2, 4–10

Начин на који овај одељак доноси поруку врло је специфичан, али свакако уклопив у ранохришћански начин коришћења Светог Писма. Свето Писмо је до првих хришћана дошло у преводу Седамдесеторице (LXX). Септуагинта је представљала за прве хришћане једну ауторизовану верзију Старог Завета, коју је већина хришћана, проповедника познавала.⁸ Интерпретација библјских места у ранохришћанској Цркви показује на један врло значајан начин јеврејско порекло раног Хришћанства. То је евидентно на основу употребе старозаветних места, али и егзегетских метода присутних у Јудаизму при интерпретацији истих места.⁹ Као и већина списа Новог Завета, Посланица 1. Петрова бива изузетно зависна од јудеохришћанске традиције, па тако веома често наилазимо на ставове да је Прва Петрова Посланица „Посланица традиција“¹⁰ То је очито на темељу самог текста која је једна од најзначајнијих у погледу цитата и алузија из јеврејске литературе, поред Посланице Јеврејима и Римљанима.¹¹ На том трагу, најрепрезентативнијим би се местом схематизоване егзегезе старозаветних места могао сматрати одељак 2, 4–10. Ова перикопа којој смо посветили пажњу показује колико се аутор ослања на јеврејску традицију и толико снажно и конзистентно бива окренут ка ауторитету Писма (...) да је дуг према јеврејској литератури очигледан.¹² Многи библисти у овом одељку виде *миграшки* начин интерпретације библјског текста¹³. Посебно запа-

⁸ A. M. Stibbs, A. F. Walls, *Tumačenje Prve Petrove Poslanice*, Novi Sad 1989, 19.

⁹ E. E. Ellis, *Prophesy and hermeneutic in Early Christianity*, Eugen, Oregon 2003, 121.

¹⁰ D. G. Horrell, *1 Peter*, New York 2008, 31.

¹¹ Исто, 32

¹² W. L. Schutter 1989, 36–37

¹³ Уп. Elliott, *The Elect and the Holy*, 36–38; W. L. Schutter, 93; D. A. Oss, „The interpretation of the „Stone“ passages by Peter and Paul: a comparative study”, *JETS*, 32/2 (1989): 195. Постоји читав низ жанрова јеврејске литературе са којима би се овако конструисани стихови у Посланици могли упоредити. То су: а) мисионарске проповеди б) дисциплина заједнице в) дијатрибе г) омилитички мидраши. Сваки од наведених има своја засебна оправдања, мада се чини да најмање разлога за сумњу у упоредивост са 1. Пет. 2, 6–10 имају омилитички мидраши. (о томе опширније в. W. L. Schutter, *Hermeneutic*, 85–100). Такође, поред омилитичких мидраша имамо и егзегетске. Међу њима не постоји нека значајна формална разлика, јер се њихове карактеристике могу преплитати. Врсте мидраша не могу се стриктно разграничити, јер су они у ствари више књижевност компоновања састављена од цитата. (о томе види врло исцрпну и инспиративну студију: Г. Штембергер, *Увод у Талмуд и Мидраш*, Београд 2014, 274–276.) Одељак 2, 4–10 улази у састав једног ширег дела 1,13–2,10. Сходно томе, изглед читавог тог одељака, сматрају, може се подвести под мидрашку омилију. Оваква једна употреба инкорпорирана је у епистоларни оквир. Сходно природи омилетичких мидраша који су имали синагогалну употребу, и одељак је писан са намером да буде читан на богослужењу заједница којима је Посланица упућена. (в. Schutter, *Hermeneutic*, 100).

жени део јесу коментари на Ис. 28, 16; 8, 14 и Пс. 118, 22, а који се налазе у стиховима 6–10, док су стихови 4–5 специфична ауторска интерпретација материјала датог у ст. 6–10. Оно што упућује на мишљење да се одељак 2, 6–10 може класификовати као један од примера примене јеврејске егзегетске праксе јесу примарно кретње стихова у стилу *צייאיי-коменײאר*, потом ту имамо кључне речи и кључне стихове, као и ауторско тумачење датих места. Врло лако се то може показати на следећи начин:

Уводна формула: διότι περιέχει ἐν γραφῇ¹⁴

Цитат: δοῦ τίθημι ἐν Σιών λίθον ἀκρογωνιαίον ἐκλεκτὸν ἔντιμον, καὶ ὁ πιστεύων ἐπ’ αὐτῷ οὐ μὴ κατασυνθῆ (Ис. 28, 16 LXX)

Коментар : ὁμῖν οὖν ἡ τιμὴ τοῖς πιστεύουσιν, ἀπιστοῦσιν δὲ

Цитат: λίθος ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας

(Пс. 118, 22 [117, 22 LXX])

Уводна формула: καὶ

Цитат: λίθος προσκόμματος καὶ πέτρα σκανδάλου (Ис. 8, 14)

Коментар: οἱ προσκόπτουσιν τῷ λόγῳ ἀπειθοῦντες εἰς ὃ καὶ ἐτέθησαν Увод: ὑμεῖς δὲ¹⁵

Алузије¹⁶: γένος ἐκλεκτὸν, βασιλειὸν ἱεράτευμα,¹⁷ ἔθνος ἅγιον λαὸς εἰς περιποίησιν¹⁸

(Изл. 19, 5–6; Ис. 43, 20с. LXX)

οἱ ποτε οὐ λαός, νῦν δὲ λαὸς θεοῦ, οἱ οὐκ ἠληθμένοι, νῦν δὲ ἐληθέντες.

(Ос. 1: 6, 9, 10; 2, 23 LXX)

Уводне формулације нису никаква новост, али говоре о једном контролисаном принципу унутар мидрашке интерпретације под називом „*Писмо ѿумачи Писмо*“.¹⁹

С друге, пак, стране, долазимо до другачијих становишта да се овде ради о употреби *йешер* егзегетског приступа.

Овим ставом не одступа се драстично од прво наведеног из простог разлога што је *йешер* „поред Халаке и Хагаде трећа врста мидраша“²⁰ те га, сходно томе „треба сматрати подврстом мидраша.“²¹ Пешер је функционисао према принципу „актуализовања одређених пророчких списа, кроз показивање испуњења њихових пророштава у догађајима блиске прошлости или садашњости, да би се истовремено указало и на то *шиа ће диџи* у будућности.“²² Био је веома распрострањена метода тумачења Писма у Кумранској заједници. Разјашњењима пророчких места у Кумрану „одржавало се уверење заједнице да пророчки текстови, осим уобичајеног значења, имају и значење које се односи на свршетак времена, што се оства-

¹⁴ У стиху 1, 16 стоји такође *διότι γεύραται* — *јер је ѿисано* — такође још једна уводна формула након које долази цитат.

¹⁵ Почетак коментара повезује стихове 9–10 са претходним одељком 6–8. Заправо, то је контра тежа ономе што је садржински дато у ст.8. Када се сагледа читав одељак 6–10, јасно се да видети контраст позитивно/негативног тока мисли. Чак су и стихови, на пример, који су узети као цитати у 6–8 изабрани тако да поседују управо такав позитивно (Ис. 26, 18) негативни (Ис. 8, 14; Пс.118, 22) призивук.

¹⁶ Сада се прелази на употребу епитета који означавају Израил, алудирајући на места Изл. 19, 5–6; 23, 22; Ис. 43, 20; Ос. 1, 6; 2, 23, тако да ти епитети бивају стављени у службу означавања хришћанске заједнице, а да притом нема наводејућа директних цитата, већ само алузија, које, опет, јасно кореспондирају познатим малочас наведеним старозаветним местима.

¹⁷ Тај термин ћемо у наредним редовима ближе испитати. Сада само напомињемо да је овај термин преузет из Писма у преводу Седамдесеторице (LXX), јер у Масоретском тексту стоји израз *מְלִכּוּת אֱלֹהִים* „царство свештеника“.

¹⁸ Изл. 19, 5: ...ἐσοσθέ μοι λαὸς περιούσιος... Ис. 43, 21: ...λαὸν μου, ὃν περιεποισάμην...

¹⁹ W. L. Schutter, *Hermeneutic*, 36–37; „Мидраш подразумева и принцип тумачења на основу контекста, разјашњење Библије на основу Библије“ (Г. Штембергер, *Увод у Талмуд и Мидраш*, 272.)

²⁰ А. Радовић, *Исџиријски ѿресјек ѿумачења Сџарој Завјејта*, Никшић 1996, 7.

²¹ Г. Штембергер, Г. Штембергер, *Увод у Талмуд и Мидраш*, Београд 2014, 271.

²² А. Радовић *Исџиријски ѿресјек ѿумачења Сџарој Завјејта*, 7.

рује у садашњости тумача. По овоме би се ти коментари могли упоредити са испуњењем старозаветних навода у Новом Завету.²³ Оваква врста тумачења у Кумрану била је изузетно есхатолошки обојена, где се заједница видела као изабрана и она у којој се одвија испуњење пророштава. За једну од важнијих уводних формула *йешер* интерпретације Писма може се сматрати израз „ово је дан о коме говорише пророци“ (уп. Дап. 2, 16) или у контексту указивања да је „то заправо то“ о чему пророци пророковаху (уп. Дап. 4, 11 — када Петар у својој проповеди указује да је Христос управо тај „Камен који су одбацили зидари“, и да само у њему има спасења).²⁴ У перикопи је заправо, према тврдњама неких, примењена *йешер* интерпретација у спцифично хришћанској теолошкој намери, слично као што је то био случај у Кумранским употребама. Иако није коришћена, наравно, специфична кумранска терминологија, егзегетски подухват ипак следи кумрански образац, при том садржински састављен из цитата и експозиција (интерпретација, коменатара). У 1 Пет. 2, 4–10 то се може приказати на следећи начин:

- а) ст. 4с.: Петрова експозиција формирана на основу цитата који потом долазе; или потврда његових речи цитатима.
- б) ст. 6: Цитат
- в) ст. 7а: Експозиција
- г) ст. 7б–8а: Цитат
- д) ст. 8б–10: Експозиција²⁵

Оно што можемо да констатујемо јесте, пре свега, да Петрова употреба старозаветних места бива организована, са јасним циљем да сва коришћена места вернима прикаже у једном христолошком светлу, да њих као заједницу Цркве, која је утемељена Христом и у Христу, прикаже новим Израилом, народом светим. Ово је постигнуто путем употребе јеврејске егзегетске праксе. Имајући у виду различита мишљења да се овде ради о мидрашу, или о подврстама мидрашког тумачења — мидрашким омилијама или *йешер* интерпретацији, као и чињеници да их је на овом месту веома тешко разликовати у потпуности, најбитније је признати евидентност употребе наслеђене егзегетске праксе у 1 Пет. 2, 4–10. Тиме се у карактеристичном дискурсу раног Хришћанства метафора „камена“ битно христолошки интерпретира, тако да се на бази тога одиграва прелаз у коме христолошки мотив заправо омогућава сотирилошки карактер који отпочиње од стиха 5. Употреба старозаветног мотива „камена“ није учињена само због остваривања христолошких тврдњи, већ да би се створила јасна основа за говор о заједници верних.²⁶

Кључни мотиви перикопе

Читава порука одељка састављена је употребом неколико кључних мотива: *Камен, дом духовни, свешћенство (свешћо и царско), народ*. У наредним редовима позаба-

²³ Г. Штембергер, *Увод*, 271.

²⁴ Ова два места из Дела Апостолских неки користе како би указали на Петрово ослањање на *йешер* метод тумачења Писма, а такав његов приступ повезују са одељком 2, 4–10. О повезивању ових места у контексту *йешер* егзегетске методе треба обратити пажњу на врло инспиративан текст: В. Соорег, „The Exegetical methods employed in 1Peter 2:4–10“ 65–79, https://www.academia.edu/5964159/The_Exegetical_Method_Employed_in_1_Peter_2_4-10.; Врло занимљива тврдња да се у кумранској заједници и у 1. Петровој говори о томе да је право време испуњења пророштава чак и пророцима било непознато (уп. 1 Пет. 1, 10), али да се открило управо у њиховим заједницама. О томе в. D. A. Oss, 196–197

²⁵ Приказ формиран на основу излагања: D. A. Oss, 197.

²⁶ J. H. Elliott, *The Elect and the Holy*, 38.

вићемо се анализом ових појмова како би смо видели како се помоћу тих мотива конструше порука одељка.

А) Камен (λίθος)

Унутар перикопе наилазимо на употребу метафоре „камена“: Стих 4 говори о Христу као Камену Живом, док ст. 5 приказује, следствено томе, хришћане као камење живо. Метафора Камена у овом одељку долази цитирањем Ис. 26, 18; 8, 14 и Пс. 118, 22. Што се тиче употребе ове метафоре у Старом Завету, она је велика и нимало безначајна, а различито се употребљавала: Пост. 49, 24 (указује се на Израил); Ис. 8, 14 (Камен спотицања); Ис. 28, 16 (Камен крајеугони); Пс. 118, 22 (одбачени и прослављени) Дан. 2, 34 (камен нерукосечни); Зах. 12, 3 (тешки камен — односи се на Јерусалим). Такође, овај израз користио се да означи Бога или богове одређених народа — „Јер стена њихова није као наша стена, непријатељи наши нека буду судије“ (Понз. 32, 31); „И стена ће његова проћи од страха, и кнезови ће се његови препастати од заставе... (Ис. 31, 9).²⁷ У Новом Завету се овај мотив користи на још неколико места осим у Петровој 1. Посланици: Мк. 12, 10с; Мт. 21, 42с; Лк. 20, 17; Дап. 4, 11; Рим. 9, 33; Еф. 2, 20. Наравно, треба нагласити да сва ова места израз користе у христолошком светлу. Такође, врло је занимљива констатација да је „одабир стихова одговарао теолошкој интенцији раних хришћана, пошто је „камен“ био погодна реч да означи христолошку веру ране Цркве, посебно ако се на јеврејском реч *‘eben* („камен“) и реч *ben* („син“) повежу у исповедање вере: Син Исус је Камен (стена).“²⁸ Јасна је намера да се покаже да верни *ἰριστιῦναι*²⁹ Христу као Камену Живом, и сами постају камење живо — дакле, спасавају се, учествујући у делима спасења. Камен Живи свеодочи о реланости Васкрсења Христовог, јер Он је жива нада верних (уп. 1, 3), Живи Бог чијом речју су препорођени (уп. 1, 23). Користећи даље придеве одбачени и изабрани, примењујући их на Камен, аутор инсистира на томе да је Господ иако одбачен од људи, изабрани Камен, да је Он Тај којим су се искупили, Крвљу Његовом (уп. 1, 19). Контекст Посланице говори да „хришћани којима је Посланица упућена не треба да се чуде сопственим страдањима, пошто је Господ у кога они верују, и сам био одбачен од људи.“³⁰ Све ово што се односи на Господа, директно омогућава да се може говорити о Цркви као заједници, јер видимо да ст. 4 и ст. 5 бивају повезани „камен“ метафором, где хришћани као „живо камење“ треба да зидају дом духовни, да буду свештенство свето. Оно што одмах примећујемо јесте *свейности* као битна карактеристика хришћанске заједнице.

Б) Дом Духовни (οἶκος πνευματικός)

Хришћани као „живо камење“ уграђују се у „дом духовни“, али сама та идеја уградње у заједницу, у дом, није нешто ново, већ је итекако присутно у јеврејској свести и бићу³¹ у коме садржина Посланице има своју подлогу. Термин „дом“ (οἶκος) може нам појаснити ближе намеру аутора приликом употребе истог. Према неким, овај израз, онда када је употребљаван у Новом Завету, није стављан у функцију јасног

²⁷ N. Hillier, „Rock-Stone imagery in 1 Peter“, *Tyndale Bulletin*, 22 (1971): 58.

²⁸ П. Драгутиновић, „Духовне жртве (1. Пет. 2, 5)“, *Православље*, (2017): 21.

²⁹ Стих почиње речима „πρὸς ὃν προσερχόμενοι“ (Приступајући Њему) те у наставку долази „Камену Живом“ (λίθον ζῶντα). Члан ὃν указује на ὁ κύριος (Господ) из претходног стиха 3. Израз προσερχόμενοι има врло занимљиву примену у Свету Писму. Пре свега, употребљавао се да изрази пребивање у Божијој близини: да се чује Божији глас (уп. Лев. 9, 5; Понз. 4, 11; 3, 27) или да се приступи Њему у скинији због приноса (уп. Изл. 12, 48; 16, 9; Лев. 9, 7с; 10, 4с). У Новом Завету, израз се среће у Јевр. 12, 22; 4, 16 и у 10, 22.

³⁰ П. Драгутиновић, 21.

³¹ О овој идеји в. N. Hillier, *1&2 Peter and Jude*, Michigan 1992, 56.

одређења храма у Јерусалиму као места официјелног богослужја.³² Непобитна је чињеница да индикатив који претходни изразу „дом духовни“, а то је οἰκοδομεῖσθε — зидајте се, указује на саборни карактер (корпоративни) хришћанске заједнице, баш као што је готово идентично поменуто у Посланици Ефесцима св. апостола Павла.³³ Израз οἶκος можемо боље поимати у смислу „дома Јаковљевог“, „дома Израилјева“, „дома Давидова“ (уп. Мт. 10, 6; 15, 24; Дап. 2, 36, итд.), у једном фамилијарним тону (уп. Дап. 10, 2; 11, 14; 16, 15; итд...).³⁴ У П смислу одељка, овај дом, ова заједница је заједница у којој обитава Дух Свети, то је заједница окупљених хришћана које сабира Свети Дух и чини их поседом и царским домом у коме почива Бог.

В) *Свешћенство: свешћо и царско (ἱεράτευμα ἄγιον, βασιλείον ἱεράτευμα)*

Идеја која врло снажно сликава тематику стихова 4–10 јесте идеја *изабраности*. Сви епитети раније примењивани на јеврејски народ носе у себи поруку *изабрања*. То изабрање оних којима је Посланица упућена остварено је управо, како казује ст. 4, приступањем Христу, који је Камен Изабрани, и као такав остварење изабраности и светости народа.

Употреба израза „царско свештенство“ који у Посланици упућује на хришћане, неоспорно сведочи да је извор овог епитета Савез Бога и народа на гори Синају, док сам Савез представља централни догађај старосавезне свештене историје јеврејског народа. Израз „ἱεράτευμα“ интересантан је из разлога што се јавља као израз који подржава идеју функције свештенства, а не само да просто означи свештенство. Као такав извире опет из реланости Савеза. Термин је каснијег порекла.³⁵ У оваквој форми присутан је у само у Светом Писму и црквеним текстовима, а тиме одсутан из профане употребе.³⁶ Могућност разматрања овог израза отвара се поређењем са појединим сличним изразима. Опште узев, овај израз припада групи речи које се завршавају на εῦω или на номинални суфикс εωξ.³⁷ Глагол ἱερατεύω значи бити у служби ἱερεὺς — а, служити као свештеник. Именице које се завршавају на *εωμα* изведене су од глагола који се завршавају на εῦω, и као такве представљају изведенице, имена радњи. Оне са којима се најприближније „ἱεράτευμα“ може упоредити су: τό βούλευμα³⁸, τό τεχνίτευμα³⁹, τό πρέσβευμα⁴⁰. Ова врста имени-

³² J. H. Elliott, 157; Постоје два израза која могу означавати храм у Новом Завету. Пре свега, то је термин τό ἱερόν — који, када се употребљава као именица означава храм (уп. Мт. 12, 6; 21, 12; Мк. 13, 3; Лк. 22, 52; Јн. 10, 23; Дап. 19, 27 — в. F. W. Gingrich, *Shorter Lexicon of the Greek New Testament*, 2nd edition, rev. by F.W. Danker, Chicago-London 1983, 93; потом имамо термин ὁ ναός да се означи управо храм у Јерусалиму (видимо контекст стиха Мт. 26, 61) као и индиректно указивање на уређење храма (Мт. 27, 51). На неким местима се ὁ οἶκος користи у сличном смислу као и ὁ ναός (уп. Мт. 12, 4; Мк. 2, 26; Лк. 6, 4)

³³ C. Bigg, *Critical and exegetical commentary on the Epistles of St. Peter and St. Jude*, Edinburgh 1902, 128.

³⁴ J. H. Elliott, *The Elect and Holy*, 158.

³⁵ F. J. A. Hort, *The First Epistle of St. Peter*, London 1898, 109.

³⁶ J. H. Moulton — G. Milligan, *Vocabulary of Greek Testament*, London 1930, 300.

³⁷ H. G. Liddell — R. Scott, *A Greek-English Lexicon*, 7th edition, New York 1883, 695; Сам термин „ἱεράτευμα“ долази од корена ἱερ (ἱερός — *свешћо*) чија се манифестација може одвијати путем придевске форме: ἱερατικός, ἱερός, именичке: ἱερεὺς, ἱερατεία, ἱερωσύνη и глаголске ἱερατεύω, ἱερεύω, ἱεραομαι (уп. H. Frisk, *Griechisches Etymologisches Wörterbuch*, Band I: A — Ko, Heidelberg 1960, 712–714)

³⁸ Од глагола βουλεύω — саветовати. τό βούλευμα може означавати сам акт онога ко саветује (βουλεύς — саветник), али може означавати и савет, сенат, у смислу организованог места где се налазе сенатори — (οἱ βουλευεῖς)

³⁹ У истом смислу, збор уметника, који стварају „уметнички рад“, „уметничко дело“. Употребљава се као корпоративни појам, одређује уметничку делатност, никако појединчану, већ заједничку. Термин је веома редак. (уп. Moulton — Milligan, 633.)

⁴⁰ Πρέσβευμα означава више амбасадора, који образују једну амбасаду. Ту су са истим циљем и делатношћу. (уп. Liddell — Scott, 1266.)

ца има за циљ да укаже на колективитет, заједницу, али не само то, већ и да укажу на активност, деловање те исте заједнице. Најбоље би се могле описати као именице које означавају заједничко деловање личности са истом одговорношћу или задатаком.⁴¹ Следствено реченом, намеће се признање да термин *ἱεράτευμα* означава заједницу оних који служе (службују) као свештеници, чине заједницу свештеника.

У Изл. 19, 5с јасно се овај израз односи на сав народ, а не само на неко посебно свештенство. Термин који би више одговарао да изрази свештенство у официјелном контексту био би *ἱερατεία*.⁴² Мора се напоменути и чињеница да се ови стихови из Књиге Изласка који сведоче о свештеничком карактеру народа Божијега никада нису употребљавали у некаком полемичком тону када се говори и Левитском свештенству.⁴³

Употреба израза „свештенство свето“ (*ἱεράτευμα ἅγιον*) представља јасну Петрову модификацију израза „царско свештенство“ *βασιλείον ἱεράτευμα*.⁴⁴ Тема која се сада поставља у сам центар јесте тема *изабрања*. Свештенство народа Божијег огледа се пре свега у приносу духовних жртава (уп. 2, 5). Контекст саме посланице нам говори да се ове заједнице налазе у непосредном незнабожачком окружењу, па се идеја негдашњег обитавања Изабраног јеврејског народа између народа, где су они позвани да буду сведоци чудесних дела Божијих, јер Њему припадају, оживљава и смешта у контекст новог народа, хришћанског, који је свети род, и таквима су постали јер приступају Христу, припадају Богу кроз Исуса Христа. Оно што је некада била ексклузивна привилегија јеврејског народа, сада се проширила на све. Они којима је Посланица упућена сада су тај избрани народ, народ Божији, сада је Бог све њих пригрлио кроз Господа Исуса Христа. Тако се делање хришћана као „царског свештенства“ које се не може разумети као посебна црквена служба⁴⁵ нити као нешто индивидуално, већ искључиво као заједнице свештеника⁴⁶, одвија путем сведочења и смиреног приноса „духовних жртава“ врлина и славословља Богу.

⁴¹ J. H. Elliott, 67.

⁴² Уп. Изл. 29, 9

⁴³ J. H. Elliott, *Elect*, 126.

⁴⁴ Овај израз, изворно дат у оваквом облику у преводу Седамдесеторице, срећемо на неколико места: Грчки фрагмент 67 који садржи део Левијевог завештања 2, 6; 2. Мак. 2, 17; код Филона у: *De Sobrietate* 66 „βασιλείον και ἱεράτευμα θεοῦ“ φασιν εἶναι κατὰ τὴν πρὸς τὸν πρῶτον Σῆμ εὐλογία, οὐ τοῖς οἴκοις ἦν εὐχὴ τὸν θεὸν ἐνοικῆσαι: βασιλείον γὰρ ὁ βασιλεὺς δῆπουθεν οἶκος, ἱερὸς ὄντως και μόνος ἄσυλος (уп. L. Cohn — P. Wendland, *Philonis Alexandrini opera quae supersunt*, vol. II, 1897, 217.) *De Abrahamo* 56: τὴν δὲ περίσεμνον τριάδα και περιμάχητον ἐνὸς εἶδους ἐπιλεγομένου βασιλείον και ἱεράτευμα και ἔθνος ἅγιον οἱ χρηστοὶ καλοῦσι (уп. Cohn — Wendland, *Philonis Alexandrini opera quae supersunt*, vol. IV, 1902 13–14.) и у 1 Пт. 2, 9. У Откривењу Јовановом имамо нешто другачије облике: και ἐποίησεν ἡμᾶς βασιλείαν, ἱερεῖς τῷ θεῷ και πατρὶ αὐτοῦ (1, 5с); και ἐποίησας αὐτοῦς τῷ θεῷ ἡμῶν βασιλείαν και ἱερεῖς (5, 9с); μακάριος και ἅγιος ὁ ἔχων μέρος ἐν τῇ ἀναστάσει τῇ πρώτῃ· ἐπὶ τούτων ὁ δεῦτερος θάνατος οὐκ ἔχει ἐξουσίαν, ἀλλ' ἔσονται ἱερεῖς τοῦ θεοῦ και τοῦ Χριστοῦ και βασιλεύσουσιν μετ' αὐτοῦ τὰ χίλια ἔτη (20, 6). У профаном грчком језику овај термин *βασιλείος / он* означава „царско“ нешто што припада цару или је његов посед и управа (уп. Liddell — Scott, 277) који се може наћи у раним грчким трагедијама, а притом у себи носи много више конотације заједништва, него термин *βασιλικός* (уп. E. G. Selwyn, *The First Epistle of St. Peter*, London 1955, 165). У начелу, оба ова термина се могу превести са „царски“ али је разлика ипак много суптилнија, па тако граматички завршетак *ιος* означава идеју поседовања, док *ικός* више означава способност (уп. W. Arndt, „A Royal Priesthood“ *Concordia Theological Monthly*, XIX/4 (1948): 244). Овако стоје ствари када је у питању придевска употреба. Када се говори о овом термину као именици, углавном ту долази до поделе мишљења. Именичка употреба означавала би „царство“ како би описала неки простор или територију под управом цара. Нарочито од времена Птолемеида, овај се израз користио као би описао конкретни посед који цар има, краљеву кућу или палату (уп. Liddell — Scott, 178) па даље и краљевски трон, круну, итд.

⁴⁵ П. Драгутиновић, 21.

⁴⁶ F. J. A. Hort, 126.

Тако заједница бива подстакнута да приноси духовне жртве за разлику од крвних жртава које, у њиховом окружењу, незнабожци приносе.⁴⁷

Г) Народ (λαός, ἔθνος)

У ст. 9с, употребљава се поново један врло важан израз како би указао на хришћане. Тај израз је „народ“ (λαός). Ово је још један у низу епитета који се користио да се ослика народ јеврејски, који пред Богом има посебан положај. Оно што је на овом месту важно јесте и чињеница ко су реципијенти Посланице; то су хришћани из незнабоштва (већински) који „некада нису били народ, а сада су народ Божији“ (уп. 2, 10). Крајње је занимљива комбинација речи при одређењу „народа“ у ст. 9 и 10 јер у ст. 9 имамо употребу речи „ἔθνος“, док се у ст. 10 користи израз „λαός“. Пратећи дато можемо се приближити тврдњи да се реч „ἔθνος“ веома ретко у Старом Завету односила на јеврејски народ, и углавном се користила како би указала на паганске народе⁴⁸, док је израз „λαός“ примењиван на јеврејски народ као свештену и богоизабрану заједницу, и у преводу Септуагинте овај израз постаје *terminus par excellance* за одређење народа Божијег. На тај начин, овај је израз означавао јеврејски народ и као народ (прости број људи) и као народ свети, који је такав из разлога њиховог посебног савезничког и свештеног односа са Јахвеом.⁴⁹ Петрова комбинација речи ἔθνος ἅγιον је уникатна, јер је као такву немамо у Старом Завету, где се увек говори о λαός ἅγιον. (уп. Понз. 7, 6; 14, 2; 26, 19).⁵⁰ Суштина овакве комбинације речи јесте да се нагласи чињеница да они којима се Петар обраћа сада јесу народ свети, јер у хришћанском кључу, они који су некада били само ἔθνος, једни од народа, ван Савеза са Богом, сада у Христу постају ἔθνος ἅγιον, а да су притом и λαός εἰς περιποίησιν — народ задобијен; савезништво које је имао некада јеврејски народ са Богом и тиме био λαός, сада се проширује на све, и сви у Новом Савезу којег је Јемац сам Христос, постају народ задобијен. Хришћани сада не постају изабранима путем физичког наслеђа праоца Авраама, већ приступањем Христу и вером у Њега.⁵¹ Светост више није резервисана само за старозаветни народ, већ постаје реланост хришћанског народа. Крв Господња и Васкрсење предуслов су Новог Савеза, тако да се стварност јединствености јеврејског народа као лаоса Божијег мења, тј. узраста у реалност да то постаје сваки народ који исповеди Исуса као Господа.

„да објавише врлине Оноја
који вас дозва из њаме
на чудесну светлост своју“ (1 Петр. 2, 9)

Утемељујући христолошким језиком један од најрепрезентативнијих еклисиолошких исказа раног Хришћанства, одељак Прве Петрове Посланице 2, 4–10 у себи обједињује две суштинске карактеристике народа хришћанског: *изабраност* и *светлост*. Говор о новом изабраном народу Божијем, хришћанском светом роду, постигнут је путем обједињавања старозаветних места која су битно карактеристична по томе што доносе идеје изабраности и светлости оличене кроз употребу метафоре камена, дома духовног, свештенства, и што стварност Синајског савеза Бога и изабраног јеврејског народа смешта у контекст хришћана. Према теоло-

⁴⁷ П. Драгутиновић, 21.

⁴⁸ F. J. A. Hort, 126.

⁴⁹ J. H. Elliott, 40.

⁵⁰ F. J. A. Hort, 126.

⁵¹ W. Grudem, 1 Peter: An Introduction and Commentary, Michigan 2009, 117.

шкој интенцији аутора, идеје изабраности и светости своје извориште и испуњење имају у Христу, који јесте „камен изабрани“, па тако и основа Новог Савеза народа са Богом. У Нови Савез са Богом приступа се у Христу који је „Камен Живи“, те се хришћани као „камење живо“ уграђују у дом духовни, кога је Христос „угаони камен“. Слагање појмова и старозаветних мотива датих у стиховима 2, 6–8 и 2, 9–10, уз полазну интерпретацију истих у ст.4–5, јасно скицира намеру да ободри примаоце, јер су они приступили Христу у вери кроз Крштење. Никаквим другим начином они нису препорођени сем крвљу и Васкрсењем Христовим (уп. 1. Пет. 1, 3; 19). Следујући томе, оно што из изабраности и светости у Христу извире јесте *сведочење*. Привилегије припадности хришћанском роду повлаче одговорност, да у сваком сегменту свог живота буду добри владоци над собом, да добро чине, и да, ако ради тога пате, да је то угодно Богу. (уп. 2, 20). Сведочење Имена Христовог и спасоносних дела Божијих у животима хришћана може бити повод искушењима и страдањима, али Дух Божији који на њима почива чини их блаженим. (уп. 4, 14) и одговорним, јер ће суд отпочети од дома Божијег. (уп. 4, 17).

Извори

- Novum Testamentum Graece*, В. и К. Aland и др. (прир.) на основу критичког издања Е. и Е. Nestle, 28th rev. edition, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 2012.
- Philonis Alexandrini opera quae supersunt*, edited by L. Cohn, P. Wendland, vol. II–IV, Berlin 1897–1902.
- Septuaginta*, Edited by A. Rahlfs, I–II, 5th edition, Stuttgart 1952.
- Свѣто Писмо Новој Завѣти*, превод Светог Архијерејског Синода Српске Православне Цркве, Београд 1998.

Литература

- Arndt, W., „A Royal Priesthood“ *Concordia Theological Monthly*, XIX/4 (1948): 241–249.
- Bigg, C., *Critical and exegetical commentary on the Epistles of St. Peter and St. Jude*, Edinburgh: T&T Clark, 1902.
- Cooper, B., „The Exegetical methods employed in 1Peter 2:4–10“.
- IntRes: <https://www.sats.edu.za/userfiles/TheExegeticalMethodEmployedInPeter2.4-10.pdf>, преузето: 02.09.2017.
- Elliott, J. H., *The Elect and the Holy, An Exegetical Examination of 1 Peter 2:4–10 and the phrase basileion hierateuma*, Eugene, Oregon: Wipf & Stock Publishers, 2005.
- Ellis, E. E., *Prophesy and hermeneutic in Early Christianity*, Eugen, Oregon: Wipf & Stock Publishers, 2003.
- Frisk, H., *Griechisches Etymologisches Wörterbuch*, Band I: A–Ko, Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 1960.
- Gingrich, F.W., *Shorter Lexicon of the Greek New Testament*, 2nd ed., revisited by F.W. Danker, Chicago-London: The University of Chicago Press, 1983.
- Goppelt, L., *A Commentary on 1 Peter*, translated and augmented by John E. Alsup, Michigan: Grand Rapids, 1993.
- Grudem, W. A., *1 Peter, an Introduction and Commentary*, Michigan: IVP Academic, 2009.
- Hillyer, N., „Rock-Stone imagery in 1 Peter“, *Tyndale Bulletin*, 22 (1971) 58–81.
- Hillyer, N., *1&2 Peter and Jude*, Michigan: Baker books, 1992.
- Horrell, D. G., *1 Peter*, London: T&T Clark, 2008.
- Hort, F. J. A., *The First Epistle of St. Peter*, London: Macmillan and Co., Limited, 1898.
- Kelly, J. N. D., *A Commentary on the Epistles Peter and of Jude*, London: Adam & Charles Black, 1969.
- Liddell, H. G., Scott, R., *A Greek-English Lexicon*, 7th ed., New York: Harper & Brothers 1883.

- Moulton, J. H., Milligan, G., *Vocabulary of Greek Testament*, London: Hodder and Stoughton, 1930.
- Oss, D. A., „The interpretation of the „Stone“ passages by Peter and Paul: a comparative study” *Journal of the Evangelical Theological Society*, 32/2 (1989) 181–200.
- Schutter, W. L., *Hermeneutic and Composition in 1 Peter*, Tübingen: Mohr, 1989.
- Selwyn, E. G., *The First Epistle of St. Peter*, London: Macmillan, 1955.
- Stibbs, A. M., Walls, F. A., *Prva Petrova — Uvod i Komentar*, prevela grupa prevodilaca, Novi Sad: Dobra Vest, 1989.
- Winger, T. M., *The Priesthood of all Baptized: An Exegetical and Theological investigation*, M.S Thesis, St. Louis: Faculty of Concordia Seminary, 1992.
- Драгутиновић, П., „Духовне жртве“ (1Пет. 2, 5) *Православље*, 1200 (2017) 20–21.
- Радовић, А., *Исѣјориски ѿресјек ѿумачења Сѣарої Завјеїа*, Никшић: Јасен — Бијели Павли, 1996.
- Штембергер, Г., *Увод у Талмуд и Миграш*, превели Оливера Копривица, Весна Мајкић, Божана Никић. Београд: Фондација Конрад Аденауер — Савез јеврејских општина Србије — Православни Богословски факултет у Београду — Правни факултет у Београду, 2014.